

Konstitusiyə Məhkəməsi

Teymur Həsənov

Ərizəçi

“Premium Həyat Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

Cavabverən

7Ə

05.01.2025

MÜNDƏRİCAT

İstifadə olunmuş mənbələr	2
Giriş.....	3
İşdə istifadə edilən faktlar	3
Arqumentlərin xülasəsi	5
Hüquqi Arqumentlər	6
A. Rusiya və Ukrayna arasında baş verən silahlı münaqişə zamanı Ərizəçinin yaralanması nəticəsində ona sığorta ödənişinin edilməsindən imtina olunması qanuna uyğun deyil.	6
a. Sözügedən müharibəni istisna edən bənd beynəlxalq sığorta praktikası ilə uyğunlaşmır. .6	
b. Sığorta şəhadətnaməsinin müddəalarından irəli gələn qeyri-müəyyənliklər iddiaçının xeyrinə həll edilməlidir.	7
B. Bədbəxt hadisə nəticəsində baş verən sığorta hadisəsinin tarixinin müəyyənləşdirilməsi qanunvericiliklə dəqiq tənzimlənmədiyi halda, sığorta ödənişinin verilməsi üçün əliliyin təyin edildiyi tarixin əsas götürülməsi ümumi sığorta prinsiplərinə ziddir.	9
C. Sığortalanma barədə ərizə etibarnamə ilə doldurulduğu üçün onun etibarsız hesab edilməsi və bunun nəticəsində sığorta müqaviləsinin də etibarsız sayılması hüquqauyğun deyil.....	10
D. Cavabverənin Ərizəçi barədə məlumatları Nailə Osmanovaya verməsi Ərizəçinin Konstitusiyada təsbit edilən şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozur.	11
E. “Fərdi məlumatlar haqqında” Qanuna əsasən müəyyənləşdirilən fərdi məlumatların ötürülməsi üçün subyekt tərəfindən verilmiş yazılı və ya elektron imzalı elektron sənəd formasında razılıq tələbi pozulduğu üçün mobil tətbiq vasitəsilə bağlanmış müqavilə əsasında Ərizəçinin fərdi məlumatlarının ötürülməsi hüquqauyğun deyil.....	13
a. Ərizəçi fərdi məlumatlarının ötürülməsi üçün razılıq vermədiyi və ona bu cür ötürülmə barədə məlumat verilmədiyi üçün bu cür ötürülmə hüquqaziddir.	13
b. Cavabverən qanunsuz olaraq Bank tərəfindən ötürülən məlumatlardan istifadə etdiyi üçün Ərizəçiyə dəyərə zərərə görə məsuliyyət daşıyır.	14
Məhkəməyə müraciət.....	15

İstifadə olunmuş mənbələr

Qanunlar və Konvensiyalar

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (mad. 32)
2. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi (mad. 352, 360.1, 404.1, 417.1, 419.2, 420.2, 425.1, 427.5, 926.1)
3. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi (mad. 2.1)
4. “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (mad. 6.2.1)
5. “Fərdi məlumatlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu (mad. 7.1.2, 7.1.4, 7.4, 13.1)
6. “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu (mad. 41.2)

Məhkəmə qərarları

1. “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 407.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Qərarı (12.08.2024)
2. “Stucker, College Life Insurance Company-yə qarşı” iş üzrə İndiana ştat Apellyasiya Məhkəməsinin Qərarı, §430 (1965)

Doktrinal mənbələr

1. Calvin E. Smith, The Meaning and Effect of Military Service and War Exception Clauses in Life Insurance Policies [səh. 2] (1952)
2. Roger N McDermott and Charles K Bartles, An Assessment of the Initial Period of War: Russia-Ukraine 2022 Part Two, [səh. 7, 9] (2023)

Giriş

Ərizəçi Teymur Həsənov (bundan sonra “Ərizəçi”) Cavabverən “Premium Həyat Sığorta” ASC (bundan sonra “Cavabverən”) tərəfindən sığorta ödənişinin edilməməsinin, həmçinin, Ərizəçiyə məxsus şəxsi məlumatların bölüşülməsinin və “Güvən Bank” ASC (bundan sonra – Bank)-dan ona məlum olmayan məlumatların əldə edilməsinin qanunsuz olduğunu hesab edir. Belə ki, Cavabverən Rusiya və Ukrayna arasında olan silahlı münaqişəni əsassız olaraq müharibə kimi qiymətləndirmiş və buna görə də sığorta ödənişi etməmiş, Ərizəçiyə məxsus sığorta sığortasını üçüncü şəxslərlə paylaşmış və Bankdan qanunsuz olaraq alınmış məlumatlardan istifadə edərək illik sığorta ödənişini artırmışdır.

İşdə istifadə edilən faktlar

1. Ərizəçi həm Rusiya, həm də Azərbaycan vətəndaşlığına malikdir. Onun həm rəsmi nikahda olduğu Nataşa Həsənovadan Aytac adlı qızı, həm də qeyri-rəsmi münasibətdə olduğu Nailə Osmanovadan isə Adil adlı yetkinlik yaşına çatmayan oğlu var.
2. Cavabverən və Bank arasında bağlanan tapşırıq müqaviləsinə əsasən, Bank Cavabverənin sığorta agentləri olaraq sığorta vasitəçiliyi fəaliyyəti ilə də məşğul olur.
3. Ərizəçi 15.11.2021 tarixində Bankın mobil tətbiqində və illik 16% ilə 3 il müddətinə 45000 AZN məbləğində istehlak krediti götürmüşdür. Bank ilə Cavabverən arasındakı əməkdaşlığa əsasən istehlak krediti götürülən zaman borclunun həyatı Cavabverən tərəfindən sığortalanmalıdır. Buna uyğun olaraq Ərizəçi krediti götürərkən onun həyatı Cavabverən tərəfindən sığortalanmışdır.
4. Həyat sığorta müqaviləsi isə Cavabverənin mobil tətbiqi vasitəsilə bağlanmışdır. Sığorta şəhadətnaməsi (*Qoşma 1*) barədə məlumatlar Cavabverənin tətbiqində doldurulur və təsdiq edilir. Həyat sığorta müqaviləsinin ayrılmaz tərkib hissəsi hesab edilən və şəxsin sağlamlığı barədə sualları özündə ehtiva edən ərizə forması (*Qoşma 2*) isə mobil nömrəyə gələn link vasitəsilə doldurulur. Ərizəçi tətbiqdə hüquqi olaraq Nailə Osmanovaya məxsus olan telefon nömrəsini qeyd etmişdir.
5. Sağlamlıq barədə ərizə formasında “*Hərbi mükəlləfiyyətiniz mövcuddurmu?*” sualına “*Bəli*” cavabı kliklənmişdir. Sığorta ərizəsinin doldurulduğu interfeysdə “*Bəli*” cavabı verdikdən sonra “*Əgər “Bəli” seçmisinizsə, bu barədə ətraflı məlumat verin*” adlı bir xana açılır. Ərizə doldurularkən bu hissə boş buraxılmış və ərizə forması bu qaydada təsdiq edilmişdir. Bu hissə doldurulmadığı təqdirdə

sığorta şəhadətnaməsi aşağıdakı qeydlə hazırlanır: *“Müharibə istisna olmaqla, hərbi əməliyyatlar nəticəsində baş verən hadisələrə təminat verilir”*.

6. Sığorta şəhadətnaməsi Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi Kollegiyasının 23 sentyabr 2014-cü il tarixli Q-21 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş *“Fiziki şəxslərə təqdim edilən kredit müqavilələri üzrə borcalanın həyatının ölüm halından və əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından sığortası qaydaları”*na (bundan sonra *“Qaydalar”*) əsasən tərtib edilmişdir.
7. Sığorta şəhadətnaməsi üzrə sığorta məbləği 45000 AZN, illik sığorta haqqı isə 205,15 AZN təşkil etmişdir. Ərizəçi kredit almaq üçün Banka müraciət edərkən xəstəlik vəərəqəsini də təqdim edərək müvəqqəti olaraq əmək qabiliyyətini itirdiyini bildirdiyindən Cavabverən anderraytinq nəticəsində sığorta haqqına əlavə etmişdir. Ərizəçi özü haqqındakı bu məlumatı kredit üçün müraciət edərkən Bankın mobil tətbiqində qeyd etmişdir. Cavabverən isə Bank ilə qurduğu inteqrasiya sayəsində həmin məlumatı əldə etmişdir. Əgər anderraytinqdə heç bir əlavə risk müəyyən edilməsə idi, standart sığorta şəhadətnaməsi üzrə illik sığorta haqqı 164,12 AZN olmalı idi.
8. Ərizəçi 14.04.2022 tarixində Rusiyada olarkən Ukraynaya qarşı aparılan hərbi əməliyyatlara cəlb olunmuşdur. O, Rusiya qanunvericiliyinə əsasən, ehtiyatda olan hərbi zabitdir və 2022-ci ilin əvvəlində şəxsi biznes qurmaq üçün yenidən Rusiyaya qayıtmışdır. 17 avqust 2022-ci il tarixində Ukraynada gedən hərbi əməliyyatlarda yaralanmış, 27.11.2022-ci il tarixində isə Rusiya qanunvericiliyinə uyğun olaraq ona I qrup əlillik təyin edilmişdir.
9. Nailə Osmanova Ərizəçinin Rusiyada aldığı əlillik sənədini aldıqdan sonra ümumi etibarnamə (*Qoşma 4*) əsasında Ərizəçi Həsənovun xəbəri olmadan Cavabverənə sığorta ödənişi üçün də müraciət etmişdir. Cavabverən isə müharibə sığorta şəhadətnaməsində istisna kimi müəyyən olunmasını, sağlamlıq haqqında ərizə forması doldurularkən *“Hərbi mükəlləfiyyətiniz mövcuddurmu?”* sualına *“Bəli”* cavabı verilsə də, digər xana doldurulmamasını və Ərizəçinin əlilliyinin Rusiya qanunvericiliyinə əsasən təyin edilməsini əsas gətirərək imtina məktubu (*Qoşma 5*) ilə ödəniş verməkdən imtina etmişdir.
10. Ərizəçi 19.02.2023 tarixində Azərbaycanda əlillik almışdır. Daha sonra onunla Cavabverən arasında bir neçə dəfə məktublaşma aparıldıqdan sonra onlar razılığa gələ bilməmiş və iddiaları təmin olunmadığı üçün Ərizəçi sığorta ödənişinin edilməsi, Ərizəçiyə məxsus şəxsi məlumatların qanunsuz bölüşülməsi nəticəsində ona dəymiş zərərin ödənilməsi, Ərizəçinin hər il standart sığorta haqqı məbləğindən artıq ödədiyi əlavə məbləğin ona geri qaytarılması barədə tələbləri irəli sürərək məhkəməyə müraciət etmişdir.

11. Birinci instansiya məhkəməsi Ərizəçinin iddiasını təmin etməmişdir. Daha sonra Apellyasiya Məhkəməsi şikayəti qismən təmin etsə də, yekunda, Ali Məhkəmə şikayəti təmin etməmişdir.
12. Ərizəçi bundan sonra kassasiya instansiyasının qərarı barədə Konstitusiya Məhkəməsinə şikayət etmişdir.

Arqumentlərin xülasəsi

- I. Rusiya və Ukrayna arasında baş verən silahlı münaqişə zamanı Ərizəçinin yaralanması nəticəsində ona sığorta ödənişinin edilməsindən imtina qanunauyğun deyil.
- II. Bədbəxt hadisə nəticəsində baş verən sığorta hadisəsinin tarixinin müəyyənləşdirilməsi qanunvericiliklə dəqiq tənzimlənmədiyi halda, sığorta ödənişinin verilməsi üçün əlilliyin təyin edildiyi tarixin əsas götürülməsi ümumi sığorta prinsiplərinə ziddir.
- III. Sığortalanma barədə ərizə etibarnamə ilə doldurulduğu üçün onun etibarsız hesab edilməsi və bunun nəticəsində sığorta müqaviləsinin də etibarsız sayılması hüquqauyğun deyil.
- IV. Cavabverənin Ərizəçi barədə məlumatları Nailə Osmanovaya verməsi Ərizəçinin Konstitusiyada təsbit edilən şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozur.
- V. “Fərdi məlumatlar haqqında” AR Qanuna əsasən müəyyənləşdirilən fərdi məlumatların ötürülməsi üçün subyekt tərəfindən verilmiş yazılı və ya elektron imzalı elektron sənəd formasında razılıq tələbi pozulduğu üçün mobil tətbiq vasitəsilə bağlanmış müqavilə əsasında Ərizəçinin fərdi məlumatlarının ötürülməsi hüquqauyğun deyil.

Hüquqi Arqumentlər

A. Rusiya və Ukrayna arasında baş verən silahlı münaqişə zamanı Ərizəçinin yaralanması nəticəsində ona sığorta ödənişinin edilməsindən imtina olunması qanunauyğun deyil.

1. Cavabverən tərəfindən sığorta şəhadətnaməsində müəyyən olunan müharibə ilə bağlı istisna bəndi beynəlxalq praktika ilə üst-üstə düşmür. Digər cəhətdən, həmin şərtin qeyri-müəyyənliyi Ərizəçi üçün əlverişsiz hal yaratmışdır.

a. Sözügedən müharibəni istisna edən bənd beynəlxalq sığorta praktikası ilə uyğunlaşmır.

2. Praktikaya əsasən, sığorta müqavilələrində bu cür bəndlər 2 əsas yanaşmaya uyğun daxil edilir: 1) “status” yanaşması, 2) “səbəb-nəticə” yanaşması. Birinci yanaşmaya uyğun olaraq, sığortaçılar müqaviləyə şəxsin silahlı qüvvələrin üzvünə çevrilməsi faktından irəli gələrək istisna bəndi daxil edirlər. Bu zaman, Ərizəçinin hərbi xidmətə çağırılması onun statusunu müəyyənləşdirərək, sığortaçını sığorta ödənişlərindən azad edir. Bu üsul ilə sığorta müqavilələrində qeyri-müəyyən halların da qarşısı alınmış olunur. İkinci yanaşmaya əsasən, hərbi istisna bəndləri Ərizəçinin yaralanmasına səbəb olan bədbəxt hadisənin hansı səbəbdən baş verməsini şərh edir və belə olan halda, hərbi əməliyyatlardan irəli gələn hadisələrə sığortaçı tərəfindən sığorta ödənişi edilmir.¹
3. Cavabverən tərəfindən şəhadətnaməyə standart şərt kimi daxil edilmiş “*müharibə istisna olmaqla, hərbi əməliyyatlar nəticəsində baş verən hadisələrə təminat verilir*”² bəndi yuxarıda qeyd edilmiş praktiki yanaşmalarla üst-üstə düşmür. Burada standart şərt dedikdə, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra - “MM”) 417.1-ci maddəsinə əsasən, əvvəlcədən ifadə edilmiş, dəfələrlə istifadə üçün nəzərdə tutulan şərtlər nəzərdə tutulur, hansı ki, bunları bir tərəf (təklif edən) digər tərəfə təqdim edir və əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş normalardan fərqlənən və bu normaları tamamlayan qaydalar onların vasitəsilə müəyyənləşdirilir. Bu standart şərti müəyyən edərkən Cavabverən “səbəb-nəticə” yanaşmasına oxşar təfsir yolunu seçmiş, lakin, həmin yanaşmanın özəyi olan hadisələrin səbəblərinin tam müəyyən edilməsinə əməl etməmişdir. Şərtə “müharibə” anlayışı

¹ Calvin E. Smith, “The Meaning and Effect of Military Service and War Exception Clauses in Life Insurance Policies”, səh. 2.

² Müsabiqə işi, bənd 7.

ilə “hərbi əməliyyat” anlayışlarının fərqləndirilməsi, bir növ, səbəblər arasında da fərqli yanaşmanın qoyulması deməkdir. Cavabverən vahid yanaşma müəyyən etmədiyi üçün müqavilənin müddəalarında qeyri-müəyyənlik yaranmış, hansı səbəblərdən irəli gələn hallarda sığorta ödənişinin istisna edildiyini tam vurğulaya bilməmişdir. Nəticə etibarilə, sığortaçı müharibə istisna bəndlərinin müəyyən olunması ilə bağlı ümumi praktikadan kənara çıxmış, Ərizəçinin mənafeyinin əleyhinə situasiyanın formalaşmasına səbəb olmuşdur.

b. Sığorta şəhadətnaməsinin müddəalarından irəli gələn qeyri-müəyyənliklər iddiaçının xeyrinə həll edilməlidir.

4. Rusiya və Ukrayna arasında baş verən münaqişə hərbi-elmi doktrinaya əsasən, müharibə deyil, *xüsusi hərbi əməliyyat* adlanır. Bu iki anlayışı bir-birindən fərqləndirmək üçün, ilk olaraq ABŞ/NATO konsepti olan nəticələr/yollar/vastilər (“end/ways/means”) yanaşması vasitəsilə, hərbi əməliyyat ilə xüsusi hərbi əməliyyat arasındakı fərqliliyi nəzərdən keçirmək lazımdır. Həmin yanaşmaya əsasən, hərbi əməliyyatlarda çatılacaq məqsəd və nəticə, həmin nəticəyə çatmaq üçün yollar, həmin yollar üçün istifadə olunan vasitələr mövcud olmalıdır. Lakin, Vladimir Kvaçkovun³ qeyd etdiyi kimi, xüsusi hərbi əməliyyatlarda bu yanaşmadakı elementlərdən təkcə “nəticə” hisssəsi mövcud olur və bu hərbi-strateji nəticəyə çatmaq üçün atılan addımlar birbaşa olmalıdır.⁴
5. Digər cəhətdən, rus hərbi doktrinasında müharibəni xüsusi hərbi əməliyyatdan fərqləndirən əsas məqamlardan biri də IPW⁵- müharibənin ilkin mərhələsi konseptinin sonuncuya tətbiq edilməməsidir. IPW dedikdə, ilkin dövrdə həyata keçirilən geniş miqyaslı və sürətli əməliyyatlar nəzərdə tutulur, hansı ki, müharibənin həllinə yönəlmiş olur. Məlumdur ki, Rusiya-Ukrayna münaqişəsi zamanı IPW konseptindən istifadə edilməmişdir, çünki xüsusi hərbi əməliyyatlarda IPW konsepsiyasına yol verilmir⁶, bu isə, hərbi-elmi doktrinaya əsasən, sözügedən münaqişənin nəyə görə müharibə yox, hərbi əməliyyat olduğunu sübut edir.
6. Mübahisələndirilən münaqişənin müharibə olmaması faktının müəyyənləşdirilməsi ilə yanaşı, standart şərtə istifadə olunmuş ifadələr də qeyri-müəyyəndir. Belə ki, müharibə anlayışı özlüyündə hərbi əməliyyatların toplusunu ehtiva edir. Məlumdur ki, Cavabverən özü də hərbi əməliyyatla

³ Keçmiş rus polkovniki, indiki hərbi ekspert.

⁴ Roger N McDermott and Charles K Bartles, “An Assessment of the Initial Period of War: Russia-Ukraine 2022 Part Two”, səh. 9.

⁵ Initial period of war

⁶ ibid. səh. 7.

müharibə anlayışlarını fərqləndirməkdə çətinlik yaşamış, bu iki anlayışı Ərizəçiyə ünvanladığı elektron poçt məktubunda bərabər tutmuşdur.⁷

7. Həmçinin, əgər ərizədə hərbi mükəlləfiyyətin mövcudluğu ilə bağlı sualdan sonra yazılmış “*Əgər “Bəli” seçmisinizsə, bu barədə ətraflı məlumat verin*” xanasının doldurulması məcburi və əhəmiyyətli olsa idi, bu xana doldurulmadan sığorta müqaviləsi təsdiqlənməməli idi. Nəzərə almaq lazımdır ki, hərbi münafişələrin baş verməsi əvvəlcədən müəyyən edilə bilən hallar deyil və Ərizəçi həmin xananı doldursaydı belə, burada əks oluna biləcək məlumatlar ümumi yol verilmiş qeyri-müəyyənliyin qarşısını ala biləcək tərzdə məlumatlar deyildi. Bu da, həmin xananın əhəmiyyəti barədə sual doğurur.
8. Müqavilənin standart şərtləri təfsir edilərkən rast gəlinən bütün qeyri-müəyyənliklər, onları özündə əks etdirən şərtlərin müqaviləyə daxil edilməsini təklif etmiş tərəfin ziyanına (əleyhinə) təfsir edilir.⁸ Sözügedən maddənin şərhilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun Qərarında qeyd edilir ki, öhdəlik hüququnda müqavilənin standart şərtlərinə dair normalarda şəffaflıq prinsipinin tərkib hissəsi kimi müəyyənlik prinsipi (tələbi) mövcuddur. Həmin prinsipə əsasən müqavilənin standart şərtlərində dispozisiya şərtləri və hüquqi nəticələr elə dəqiqliklə təsvir olunmalıdır ki, bu zaman bir tərəfdən müqavilənin standart şərtlərinin istifadəçisi üçün əsaslandırılmamış heç bir qiymətləndirmə azadlığı imkanları yaranmasın, digər tərəfdən isə müqavilə tərəfinin kənar yardım olmadan mümkün qədər aydın və sadə şəkildə öz hüquqlarını müəyyənləşdirə bilməsi (onun bu hüquqları həyata keçirməsinin qarşısının alınmaması üçün) mümkün olsun.⁹
9. Yuxarıda qeyd edilmiş *contra proferentem* prinsipini əks elətdirən qərarla vurğulanmışdır ki, əgər sığortaçı müqavilədə “müharibə” termininə “hüquqi” ifadədən daha geniş mənə vermək istəyirdisə, bunu “elan edilmiş və ya elan edilməmiş” müharibə kimi öz niyyətini əks elətdirən sözlər əlavə edərək etməli idi.¹⁰ Nəticədə, Cavabverən tərəf standart şərt daxilində sözügedən qeyri-müəyyən hallara yol verdiyinə görə, həmin şərt Ərizəçinin xeyrinə təfsir edilməlidir.

⁷ Müsəbiqə işi, səh. 21.

⁸ Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 419.2

⁹ “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 407.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Qərarı (12.08.2024)

¹⁰ “Stucker, College Life Insurance Company-yə qarşı” iş üzrə İndiana ştat Apellyasiya Məhkəməsinin Qərarı, §430 (1965)

B. Bədbəxt hadisə nəticəsində baş verən sığorta hadisəsinin tarixinin müəyyənləşdirilməsi qanunvericiliklə dəqiq tənzimlənmədiyi halda, sığorta ödənişinin verilməsi üçün əlilliyin təyin edildiyi tarixin əsas götürülməsi ümumi sığorta prinsiplərinə ziddir.

10. Cavabverən ilə Ərizəçi arasında sığorta müqaviləsinin bağlanması faktını təsdiq edən sığorta şəhadətnaməsində sığorta təminatı altına alınan sığorta riskləri sırasında ölüm halı, həmçinin xəstəlik və ya bədbəxt hadisə nəticəsində 1-ci, 2-ci və ya 3-cü dərəcə əlilliyin təyin edilməsi göstərilmişdir. Müqavilə şərtlərini təfsir edərkən məhkəmə təkcə müqavilədəki söz və ifadələrin hərfi mənasını deyil, həm də tərəflərin iradə ifadəsinin həqiqi mənasını, bütövlükdə müqavilənin hərfi mənasının onun digər şərtləri və mənası ilə müqayisəsini nəzərə alır.¹¹
11. MM-in müvafiq müddəasının mahiyyətincə, sığorta təminatı qismində “xəstəlik və ya bədbəxt hadisə nəticəsində 1-ci, 2-ci və ya 3-cü dərəcə əlilliyin təyin edilməsi”nin göstərilməsi sığorta ödənişinin əlilliyin təyin edildiyi tarixdən edilməsi üçün əsas kimi götürülə bilməz. Sığorta şəhadətnaməsinin yönəldiyi məqsəd başqadır: Nəzərə alınmalıdır ki, heç də bütün xəstəlik və ya bədbəxt hadisələr son nəticədə əlilliyə səbəb olmur. Bu səbəbdən də tərəflər bütün xəstəlik və ya bədbəxt hadisələrə deyil, yalnız baş verməsi əlilliyə səbəb olan xəstəlik və ya bədbəxt hadisələrin mövcudluğu halı üçün sığorta ödənişinin edilməsi barədə razılaşıbmışdılar.
12. Sığorta ödənişi sığorta hadisəsi baş verdikdə ... sığorta müqaviləsinə uyğun olaraq sığortaçı tərəfindən ödənilən maliyyə kompensasiyasıdır.¹² Deməli, qanunverici sığorta ödənişinin edilməsini sığorta hadisəsinin baş vermiş olması ilə şərtləndirmişdir. Sığorta hadisəsi isə Ərizəçinin hərbi əməliyyatlar nəticəsində yaralandığı, yəni 17.08.2022-ci ildə baş vermişdir. Məhz bu hadisənin baş verməsi əsas səbəb rolunu oynamaqla, əlilliyin müəyyən olunması üçün TSEK-in qərarının qəbulu kimi nəticələnmidir. Deməli, əlilliyin müəyyən olunması haqqında qərar, sığorta hadisəsi olan bədbəxt hadisə halının məntiqi nəticəsi qismində çıxış etməklə, təsdiqedicə funksiyə daşmışdır.
13. Sığorta ödənişinin yalnız müvafiq əlillik dərəcəsinin müəyyən olunduğu tarixdən etibarən ödənilməsi halı mülki qanunvericiliyin təməl prinsiplərindən biri olan mülki hüquqların maneəsiz həyata keçirilməsinə şərait yaradılması prinsipinə də ziddir. Çünki belə yanaşma Cavabverənin sığorta ödənişindən haqlı mənafeyə söykənən zəruri təminat almasına mane olur və maliyyə kompensasiyası tamamilə baş tutmur. Bu isə Cavabverənin öz öhdəliyini əsassız olaraq icra

¹¹Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 404.1

¹² Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 926.1

etməməsinə rəvac verən amil olmaqla, Ərizəçinin sığorta marağını yetərincə qorumur və təmin etmir. Nəzərə almaq lazımdır ki, öz hüquqlarını həyata keçirərkən və vəzifələrini icra edərkən tərəflərdən hər biri vicdanlılığın tələb etdiyi tərzdə, yəni şərtləşdirilmiş vaxtda və yerdə lazımi şəkildə, öhdəliyin şərtlərinə və bu Məcəllənin tələblərinə müvafiq surətdə ... hərəkət etməlidir.¹³

14. Eyni zamanda MM-in 427.5-ci maddəsinin tələbinə görə, əgər öhdəliyin icrası müddəti hər hansı şərtin baş verməsindən asılıdırsa, öhdəlik həmin şərtin baş verdiyi gündən icra edilməlidir. Sığorta müqaviləsinə münasibətdə isə, “şərt” sığorta hadisəsinin baş verməsi, “öhdəlik” sığorta ödənişinin ödənilməsidir. Deməli, sığorta hadisəsinin baş verdiyi gündən etibarən sığorta ödənişi verilməlidir.
15. Nəticə etibarilə, sığorta müqaviləsinin hərfi təfsiri onun əsas mahiyyətinə zidd olmaqla, sığortalının həqiqi iradə ifadəsini ifadə etmir və onun vəziyyətini ağırlaşdırır. Beləliklə, yuxarıdakı mövqe nəzərə alınmaqla sığorta ödənişinin edilməsi üçün əsas olan sığorta hadisəsinin baş verdiyi tarix qismində əlilliyin təyin olunduğu tarix (19 fevral 2023) deyil, məhz bədbəxt hadisə tarixi (17 avqust 2022) əsas götürülməlidir.

C. Sığortalanma barədə ərizə etibarnamə ilə doldurulduğu üçün onun etibarsız hesab edilməsi və bunun nəticəsində sığorta müqaviləsinin də etibarsız sayılması hüquqa uyğun deyil.

16. Ərizəçi tərəfindən təmsilçiyə mülki qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq 01.11.2020-ci ildə ümumi etibarnamə notarial qaydada təsdiq edilməklə verilmişdir.
17. Sığorta şəhadətnaməsinin 7-ci bəndinə görə, sığortalanma barədə ərizə forması bu şəhadətnamənin ayrılmaz tərkib hissəsini təşkil edir. Bununla yanaşı həmin şəhadətnamənin 9-cu bəndinin mənasından aydın olur ki, sığorta şəhadətnaməsi “Qaydalar” ilə birlikdə sığorta müqaviləsinə əmələ gətirir. Dolayısıyla, sığorta müqaviləsi ilə bağlı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş tələbləri sığortalanma barədə ərizəyə də tətbiq edilməlidir.
18. Ümumi etibarnamədə təmsilçinin sığorta müqaviləsi bağlamaq səlahiyyətinin göstərilməməsi sığorta müqaviləsinin etibarsızlığı üçün şərt olsa da, bu hal düzələ bilən etibarsızlıq halını əmələ gətirməkdədir.
19. Sığorta müqaviləsi bağlandıqdan sonra bir tərəf (sığortaçı) üçün müəyyən bir müddət ərzində etibarlı əqd kimi hüquqi nəticə əmələ gətirdiyi halda digər tərəf (sığortalı) üçün etibarsız əqd kimi hüquqi nəticə əmələ gətirmir. Əqdlə bağlı olmayan tərəf (sığortalı) müəyyən müddət ərzində sığorta müqaviləsinə düzəldici hərəkət (bəyənmə) etməsə idi, bu etibarsızlıq halı hər iki tərəf üçün qəti

¹³ Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 425.1

olardı. Bu hal MM-in 360.1-ci maddəsindən irəli gəlir: əgər başqa şəxsin (təmsil edilənin) adından əqdi bağlayan şəxsin (təmsilçinin) başqa şəxsin (təmsil edilənin) adından hərəkət etmək səlahiyyəti olmazsa və ya bu səlahiyyət aşılırsa, əqdin digər tərəfinin təmsilçidən həmin əqdin icrasını və ya əqdin bağlanması nəticəsində ona dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsini tələb etmək hüququ vardır, bu şərtlə ki, başqa şəxs (təmsil edilən) əqdi sonradan bəyənmişin.

20. Sözügedən sığorta müqaviləsi Ərizəçi tərəfindən açıq-aşkar bəyənilmişdir. Bəyənmə hərəkəti isə Ərizəçinin sığorta haqlarının şərtləşdirilmiş qaydada ödəməsində ifadə edilir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, mülki qanunvericilikdə sonradan verilən razılıq (bəyənmə) hər hansı forma şərtinə tabe tutulmamışdır.

D. Cavabverənin Ərizəçi barədə məlumatları Nailə Osmanovaya verməsi Ərizəçinin Konstitusiyada təsbit edilən şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozur.

21. Cavabverən tərəfindən Ərizəçinin razılığı olmadan ona məxsus məlumatların digər şəxslərə ötürülməsi Ərizəçinin AR Konstitusiyasının 32-ci maddəsində təsbit olunmuş şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozur.
22. AR Konstitusiyasının 32-ci maddəsinə əsasən, hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır. Toxunulmazlıq şəxsin razılığı olmadan ona məxsus olan hər hansı bir şeylə bağlı müəyyən fəaliyyətin həyata keçirilməsini istisna edir.¹⁴ “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Qanunun 6.2.1-ci maddəsinə əsasən, sığorta sirri¹⁵ yalnız sirr aid olan şəxsin yazılı imzası olduqdan sonra digər şəxslərlə paylaşıla bilər. Bu məqamda, sığorta şəhadətnaməsinin 11-ci bəndində qeyd olunmuş müddəa, Ərizəçinin yazılı razılığı kimi dəyərləndirilə bilməz, çünki həmin bənd şəhadətnaməyə standart şərt kimi daxil edilmişdir. Müqavilənin standart şərti müqaviləyə daxil edilmiş olsa da, etimad və vicdanlılıq prinsiplərinə zidd olaraq müqavilənin digər tərəfi üçün zərərlidirsə, etibarsızdır.¹⁶ Sığorta şəhadətnaməsinin həmin bəndinin sui-istifadəyə açıq bir müddəa olduğunu nəzərə alsaq, həmin müddəanın Ərizəçinin fərdi məlumatlarının ötürülməsi barədə məlumatlandırması və ayrıca yazılı razılığı olmadan tətbiq edilməsi onun etibarsızlığına səbəb

¹⁴ Z. Əsgərov, “Konstitusiya hüququ”, səh. 158.

¹⁵ Sığorta sirri dedikdə, həmin Qanunun 6.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, sığortalının, sığorta olunanın və ya faydalanan şəxsin adı, ünvanı və digər şəxsi məlumatları, hər hansı sığorta müqaviləsinin sığorta məbləği və s. nəzərdə tutulur.

¹⁶ Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 420.2

olmalıdır. Məhz buna görə də, Cavabverən məlumatların ötürməmişdən əvvəl, birbaşa konkret məsələ ilə bağlı Ərizəçinin yazılı razılığını almalı idi.

23. Əqdin bir hissəsinin etibarsızlığı onun qalan hissələrinin etibarsızlığına o halda səbəb olmur ki, əqd onun etibarsız hissəsi daxil edilmədən də bağlana bilərdi.¹⁷ Odur ki, burada sığorta şəhadətnaməsinin bütövlükdə deyil, sadəcə bir müddəasının etibarsızlığı mübahisələndirilməlidir.
24. Cavabverənin imtina məktubunu Ərizəçi ilə yanaşı Nailə Osmanovaya göndərməsi Cavabverən tərəfindən iddia olunan, etibarnamədə qeyd olunmuş “müəssisələrdən məlumat almaq hüququ” çərçivəsinə daxil deyildir. Nailə Osmanova ümumi etibarnamə səlahiyyətlərindən istifadə edərək sığorta ödənişinin ödənilməsi üçün müraciət etmişdir. Bu hərəkət Cavabverəndən məlumat almaq hüququnu əks etdirmir. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, sığorta sirri yalnız sirr aid olan şəxsin yazılı imzası olduqdan sonra digər şəxslərlə paylaşıla bilər.¹⁸ Cavabverən tərəfindən Ərizəçinin imzası olmadan bu məlumatların Nailə Osmanovaya göndərilməsi qanunaziddir.
25. Əlavə olaraq, Cavabverən tərəfindən irəli sürülən Nailə Osmanovanın Adilin qanuni nümayəndəsi olması səbəbindən ona məlumatın ötürülməsi faktı əsassızdır. Cavabverən Nailə Osmanova ailə üzvü hesab olunmadığı üçün¹⁹, ona məlumat ötürülməsini sadəcə “qanuni nümayəndə” olma faktı ilə əsaslandırmağa çalışır. Lakin, Ərizəçi də faydalanan şəxsin valideyni olaraq onun qanuni nümayəndəsi kimi çıxış edir və bilavəsitə onun maraqlarını müdafiə edir. Beləliklə, imtina məktubu həm Ərizəçiyə, həm də Nailə Osmanovaya deyil, təkcə Ərizəçiyə göndərilməli idi.
26. Nəticədə, yuxarıda sadalanan səbəblərdən Ərizəçinin konstitusion hüququ olan şəxsi toxunulmazlıq hüququ əhəmiyyətli dərəcədə pozulmuşdur.

¹⁷ Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, maddə 352

¹⁸ Ərizəçi Yazılısı, bənd 22.

¹⁹ Ailə Məcəlləsi, maddə 2.1

E. “Fərdi məlumatlar haqqında” Qanuna əsasən müəyyənləşdirilən fərdi məlumatların ötürülməsi üçün subyekt tərəfindən verilmiş yazılı və ya elektron imzalı elektron sənəd formasında razılıq tələbi pozulduğu üçün mobil tətbiq vasitəsilə bağlanmış müqavilə əsasında Ərizəçinin fərdi məlumatlarının ötürülməsi hüquqa uyğun deyil.

a. Ərizəçi fərdi məlumatlarının ötürülməsi üçün razılıq vermədiyi və ona bu cür ötürülmə barədə məlumat verilmədiyi üçün bu cür ötürülmə hüquqaziddir.

27. “Fərdi məlumatlar haqqında” Qanunun 7.1-ci maddəsinə əsasən, subyektin informasiya sistemində özü barəsində fərdi məlumatların toplanılmasının, işlənilməsinin və üçüncü şəxslərə verilməsinin hüquqi əsaslandırılmasını tələb etmək, informasiya sistemində özü barəsində fərdi məlumatların toplanılması və işlənilməsi məqsədini, işlənilmə müddətini, üsullarını, onun fərdi məlumatları ilə tanış olmaq icazəsi olan şəxslərin dairəsini bilmək kimi hüquqları var (7.1.2, 7.1.4-cü maddələr).
28. Həmin Qanunun 13.1-ci maddəsinə əsasən, ..., fərdi məlumatların üçüncü şəxslər tərəfindən mülkiyyətçiyə və ya operatora, eləcə də onlar tərəfindən fərdi məlumatların istənilən üçüncü şəxsə verilməsinə yalnız subyektin yazılı razılığı ilə yol verilir.
29. Həmçinin, bank sirrini təşkil edən məlumatlar müştərinin özünə və səlahiyyətli nümayəndəsinə, habelə müştərinin yazılı razılığı ilə üçüncü şəxslərə verilir.²⁰ Müştərinin yazılı razılığı *ayrıca sənəd formasında* tərtib edilir və müştəri tərəfindən əl imzası, gücləndirilmiş elektron imza və ya... digər üsullar ilə imzalanır. Həmin razılıqda bank sirrini təşkil edən məlumatların verilməsi nəzərdə tutulan şəxslər, verilən məlumatların dairəsi, məlumatların verilməsi müddəti (müəyyən edildiyi halda) və məlumatların verilməsi ilə bağlı müştərinin zəruri hesab etdiyi digər şərtlər aydın şəkildə göstərilməlidir.
30. Yuxarıda qeyd olunan hüquqlara əsasən, Ərizəçi özünün fərdi məlumatlarının ötürülməsi barədə məlumat almaq hüququna malik idi, lakin bu cür məlumatlandırma Cavabverən tərəfindən həyata keçirilməmişdir. Eyni zamanda fərdi məlumatların ötürülməsi üçün tələb olunan Ərizəçinin yazılı razılığı da mövcud deyildi. Belə olan halda Bank və Cavabverənin aralarında qurduğu inteqrasiyaya əsasən müştərilərin fərdi məlumatlarını ötürmə barədə əməkdaşlıqları barədə Ərizəçinin məlumatlandırılmaması, habelə ondan yazılı razılığının alınmamasına görə bu cür ötürülmə qanunsuz hesab olunmalıdır. Yuxarıda göstəriləndiyi kimi, müştərinin bu cür razılığı yazılı formada

²⁰ “Banklar haqqında” Qanunu, mad. 41.2 (2004)

və ayrıca sənəd formasında olmalı idi.

b. Cavabverən qanunsuz olaraq Bank tərəfindən ötürülən məlumatlardan istifadə etdiyi üçün Ərizəçiyə dəyən zərərə görə məsuliyyət daşıyır.

31. Cavabverən 31.03.2023 tarixli elektron məktubunda bildirmişdir ki, ötürülən fərdi məlumatların mühafizəsi üçün Bank məsuliyyət daşıyır, bu səbəbdən tələb onlara qarşı yönəldilməlidir. Lakin nəzərə alınmalıdır ki, fərdi məlumatları ötürən tərəf Bank olsa da, həmin məlumatları işlədən tərəf həm də Cavabverəndir. Odur ki, qanunsuz olaraq həmin məlumatlardan faydalanan Cavabverən də əməlinə görə məsuliyyət daşmalıdır.
32. Həmçinin Ərizəçi kredit almaq üçün Banka müraciət edərkən müvəqqəti olaraq əmək qabiliyyətini itirdiyini bildirdiyindən müqavilə bağlandığı andan etibarən illik 164,12 AZN yox, 205,15 AZN sığorta haqqı ödəmişdir. Lakin sığorta ərizəsində, ümumiyyətlə, Ərizəçinin müvəqqəti olaraq əmək qabiliyyətini itirdiyini qeyd edə biləcəyi heç bir xana mövcud deyildi. Ərizədə nəzərdə tutulmuş xəstəliklərin mövcud olması sığorta riskini artırma biləcəyi üçün sığorta haqqının məbləğinin yüksəldilməsi məqbul olsa da, ərizədə qeyd edilməyən bir faktora əsasən Cavabverənin özündən sığorta riskini artmış hesab etməsi və buna əsasən Ərizəçidən artıq ödəniş alınması qanunsuzdur. Əgər Cavabverən belə bir faktoru sığorta riskini artıran hadisələr kateqoriyasına aid edirdisə, onu əvvəlcədən sığorta ərizəsində standart şərt kimi daxil etməli idi. Ərizəçinin əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməsi “Qaydalarda” nəzərdə tutulmuş və sığorta hadisəsi hesab edilməyən hallar sırasına da daxil deyil. Odur ki, Cavabverən tərəfindən Bankdan qanunsuz olaraq alınan məlumatlar əsasında və sığorta riskinin artması adı altında Ərizəçidən standart olaraq sığorta haqqının 164,12 AZN yox, 205,15 AZN məbləğində alınması hüquqa ziddir.
33. “Fərdi məlumatlar haqqında” Qanunun 7.4-cü maddəsinə əsasən, subyekt onun barəsində fərdi məlumatların qanunsuz toplanılması və işlənilməsi, mühafizəsinin təmin edilməməsi, habelə bu Qanunun tələblərinə əməl olunmaması nəticəsində onun hüquqlarının pozulduğu hallarda müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və ya məhkəməyə şikayət etmək, habelə ona vurulmuş mənəvi və maddi ziyanın ödənilməsini məhkəmə qaydasında tələb etmək hüququna malikdir.
34. Bu səbəbdən Ərizəçinin hər il standart sığorta haqqı məbləğindən artıq ödədiyi əlavə 41.03 AZN məbləğ ona geri qaytarılmalı idi.

Məhkəməyə müraciət

Yuxarıda qeyd olunan faktiki halları nəzərə alaraq və qeyd edilən hüquq normalarına əsaslanaraq Məhkəmədən

XAHİŞ EDİRİK:

1. Teymur Həsənovun “Premium Həyat Sığorta” ASC-ə qarşı sığorta ödənişinin edilməsi, Ərizəçiyyə məxsus şəxsi məlumatların qanunsuz bölüşülməsi nəticəsində ona dəymiş zərərin ödənilməsi, Ərizəçinin hər il standart sığorta haqqı məbləğindən artıq ödədiyi əlavə məbləğin ona geri qaytarılması tələbinə dair mülki iş üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının Qərarı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 32 və 60-cı maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 417.1.4-cü və 417.2-ci maddələrinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilsin.
2. İşə bu Qərada göstərilən hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının mülki-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılsın.